

SCURT ESEU DESPRE ROLUL „MAESTRULUI“ ÎN FORMAREA RESTAURATORILOR ȘI CONSERVATORILOR

Rodica ANTONESCU

Formarea noastră, a generației de restauratori atestați la începutul anilor optzeci, a urmat în linii generale căile și astăzi străbătute de tinerii învățăcei. Atunci, ca și acum, procesul educațional s-a fundamentat într-o proporție foarte mare pe relația Maestru-învățăcel.

Tânărul este îndrumat, după niște săptămâni de cursuri teoretice, către un laborator de restaurare pentru „a-și satisface stagiul“ de practică. Acest proces amintește de ceea ce Cennino Cennini recomanda la mijlocul secolului al XIV-lea:

„Așadar, cel care din imbold sufletească se simte atras de această virtute, și care vrea mai cu seamă să-și însușească această artă, să se împodobească mai întâi cu acest veșmânt; adică, cu iubire, cu teamă, cu ascultare și stăruință. Și, cât poate mai repede, să intre ucenic la un meșter, care să-l îndrume; și să-l părăsească cât mai tîrziu cu putință“¹.

În atelierul de restaurare are loc adevărata inițiere, iar întâlnirea cu un adevărat Maestru poate fi Marea Șansă în viața unui tânăr care își caută, mai mult sau mai puțin conștient, această împlinire, căci:

„Maestrul spiritual e o variantă îmbunătățită a sinelui propriu: nu altceva decât tine, ci expresia deplinătății tale, încă neatinsă“².

În realitate însă, din nefericire, stagiile sunt rareori de cel mai înalt nivel pedagogic. Uneori, coordonatori mediocri dar onești au rezultate strălucite. Alteori, practicieni de înaltă clasă nu au putut transmite cursanților aflați în pregătire nimic altceva decât propria lor infatuare.

Se poate observa că, deopotrivă, succesele și eșecurile sunt dependente într-o măsură covârșitoare de forma și calitatea relației dintre maestru și învățăcel. În acest punct al relației totul este la îndemâna hazardului în lipsa unei norme capabile să

1. Cennino Cennini - *Tratatul de Pictură*, Ed. Meridiane, București, 1977, p.37.
2. Andrei Pleșu - *Problema Maestrului Spiritual*, în vol. *Limba Păsărilor*, Ed. Humanitas, București, 1997, p.220.

restrângă sau, mai ales, să canalizeze constructiv energiile celui însărcinat cu pregătirea viitorilor specialiști. Iar aceștia din urmă pot dobândi de la „maestrii“ lor doar o singură formulă (a maestrului) de abordare a profesiunii și a problematicilor specifice. Eventualele îmbogățiri ale acestei „forma mentis“ sunt dependente de capacitățile și stăruința tânărului de a se auto-perfecționa. Din păcate, și aici apar multe eșecuri datorate lipsei de metodă. Prin însăși forma sa actuală, sistemul de pregătire este dominat de „maestri“ și suferă de o acută absență a „pedagogilor“.

În lumea largă, metodele moderne de formare a restauratorilor și conservatorilor sunt deja demult în uz și dau rezultate bune de mai mulți ani. Nu avem nevoie de o preluare formală a acestor metode. Occidentul a parcurs treptele unei evoluții pe care noi nu am cunoscut-o și ar fi regretabil să dorim să urmăm pas cu pas etapele istoriilor sale. Considerăm însă că putem să ne „înfructăm“ din experiența sa măcar pentru a ocoli greșelile pe care le-a depășit. Deși nu pornim de la un „zero absolut“ și avem o istorie cu care ne putem mândri cu seninătate, zestrea noastră este dependentă de inteligența cu care vom ști să o speculăm, să o facem reconvertibilă. Dificultatea acestor vremi stă în tensiunea, adesea dramatică, dintre conștiința

necesității unei profunde restructurări și rezistența opusă acestei doleanțe, fie și din teama de a nu fi capabili să dăm o formulă mai bună.

Profesiunea pe care o servim a crescut dintr-o continuă dobândire a conștiinței de sine. Orice contribuție a fost benefică în sensul acestei ascensiuni și de aceea considerăm că existența unui număr cât mai mare de inși, chemați să consolideze „zestrea“ de care vorbeam mai sus, este absolut necesară. Însă momentul actual are de înfruntat insuficiența numărului de specialiști, ca urmare a unei perioade în care Centrul de Perfecționare nu a putut forma decât foarte puțini restauratori și conservatori (este vorba despre un număr de ani dinainte de 1990). Acest handicap se reflectă acum în puținătatea celor care pot preda în domeniu. Unele defecte de apreciere a activității acestora limitează drastic chiar și acest număr infim de posibili pregătitori. În aceste condiții, mulți tineri atrași de această profesiune sunt tentați să urmeze cuvântul Erminei:

„Cunoaște dară, o, iubitorule de învățătură, ucenicule, cum că de ai voi cândva să te apuci de meșteșugul acesta, și se cuvine ca să cerci să afli vreun procopsit de dascăl, pe care curând îl vei priceape dacă te va învăța pe tine, precum mai înainte o făcurăm cuvântarea. Iară de vei afla vreun nepricopsit și

nemeșter, fă și tu, precum noi și caută să afli oareșicare izvoade (...) și destulă vreme te ostenește cu iale,..."³.

Riscul reînțoarcerii la perioadele „preistorice“ ale profesiei este major în condițiile în care accesul la această „învățatură“ este limitat. Opțiunea pentru o meserie cu valențe de interdisciplinaritate clare ar putea veni din foarte multe domenii. Din păcate „sursele“ admise acum sunt foarte puține și dirijate. Consecințele acestei limitări se fac simțite nu doar la nivelul numărului de inși, cât mai ales la cel al disponibilităților de diversitate care ar putea să îmbogățească, prin răspunsuri nuanțate, demersul profesional, sărăcit în ultimul timp de stereotipia unor afirmații.

Ieșind din formula Maestru-învățăcel, trebuie să optăm pentru o metodică a predării acestei discipline. În acest sens, actul de învățământ trebuie să precizeze cu claritate nivelurile de competență pe care le asigură. Aceste niveluri trebuie formulate explicit și în privința conținuturilor corespunzătoare fiecărei trepte, astfel încât etapele de formare existente în fiecare nivel să poată fi atent și cu precizie urmărite și apreciate. O formulă deosebit de productivă, utilizată în școlile de restaurare și conservare occidentale, este testarea cunoștințelor prin lucrări scrise la sfârșitul fiecărui calup

omogen de cursuri. Discutarea acestor lucrări pentru semnalarea și corectarea participativă a greșelilor, ca și pentru aprecierea pozitivă a reușitelor, este pasul hotărâtor înainte în formarea conștiinței profesionale încă din perioada de pregătire. De altfel, metoda testărilor prin lucrări scrise nu trebuie importată, fiindcă ea preexistă în învățământul superior românesc. Trebuie doar să privim în jur cu atenție și să avem discernământul opțiunilor favorabile.

Este evident că cerințele de pregătire a unui număr mare de restauratori sau conservatori, în sensul formării unitare a unei diversități incipiente ale cărei seve nu trebuie sugrumate, nu i se poate răspunde decât cu o regândire a procesului instructiv, care trebuie să iasă din formula medievală Maestru-învățăcel, pentru a face apel la un corp profesoral diversificat, implicat permanent în actul pedagogic. Experiențele ultimilor ani, în care Universități Particulare de Restaurare au oferit un teren desăvârșit de observație, au arătat că este posibil ca acest „corp profesoral“ să fie o sursă de confuzie dacă cei chemați să formeze restauratori și conservatori sunt *outsiders*. Este adevărat și faptul că restauratorii și conservatorii (în special cei orientați spre patrimoniul mobil) nu au grade universitare, corespunzătoare învățământului superior. Însă ei sunt oameni ai

3. Teodora Voinescu - Radu Zugravul, Ed. Meridiane, București, 1978, text reprodus pe coperta a II-a.

muzeelor în majoritatea cazurilor și oameni de atelier în toate cazurile. Dacă își doreau grade universitare ar fi trebuit să iasă din rețeaua muzeală și să înfrunte o inerție instituțională și/sau relațională dezarmantă. Aceste neconcordanțe ar trebui corectate la nivel interministerial prin echivalări ale competențelor în ceea ce privește decizia referitoare la curriculum-ul aferent profesiei.

Insistam mai sus asupra formulelor pertinente de testare a evoluției fiecărui cursant fiindcă această profesiune nu poate fi una a jumătăților de măsură, a cunoștințelor uitate, stivuite pe raftul bibliotecii. În același sens, al evitării semi-informațiilor și cunoștințelor parțiale, considerăm de o importanță excepțională apariția cursurilor de istoria critică a profesiei, în care familiarizarea (teoretică) cu vechile procedee de lucru poate deschide o perspectivă utilă viitorului specialist.

Restaurarea este o profesiune care, deși nu exclude reflecția, se bazează în mod definitoriu pe acțiune. Știința acestei acțiuni este întâlnirea dintre perfecta cunoaștere a intimității materiale a obiectului cultural (văzut în perspectiva devenirii sale istorice) cu acuratețea și probitatea intervenției menite să-l salveze. Deși inefabilul nu lipsește acestui demers, precizia metodică este calea sigură spre reușită ⁴. Iar

reușita este strictamente necesară! Pentru a nu fi greșit înțeleși, trebuie să precizăm că cele de mai sus nu-și propun să diminueze importanța stagiului de practică. Acesta este vital în formarea restauratorilor și conservatorilor. Așa cum afirmam mai sus, restaurarea (și conservarea) este o profesiune a acțiunii (chiar în cazul opțiunii pentru non-acțiune pe un anumit segment al intervenției). Aceasta trebuie însă întemeiată într-o cunoaștere profundă, care nu poate fi testată decât parțial în fața obiectului constituit în caz expus rezolvării.

Fiindcă formarea tinerilor restauratori și conservatori trebuie să aibă în vedere și dezvoltarea lor viitoare, este necesară indicarea din acest stadiu a unei atitudini profesionale corecte. Acest deziderat poate fi urmărit în două planuri distincte: prin cursuri speciale de deontologie și fundamentare teoretică a profesiei, și prin permanenta cultivare a acestei atitudini de către corpul profesoral, în toate demersurile sale pedagogice.

Toate cele prezentate până aici provin dintr-o reală preocupare față de profesiunea noastră, pe care o practicăm cu deosebit respect. Suntem oarecum mulțumiți de evoluția noastră în timp și s-ar cuveni, nu-i așa, să nu blamăm acum cadrul educațional care ne-a format. Este perfect adevărat că, probabil,

4. Vezi: *Le conservateur-restaurateur: une définition de la profession* in *Nouvelles de l'ICOM*, vol.39, nr.1, 1986, p.5-6.

lucrurile ar putea să mai meargă astfel încă destulă vreme deși există disfuncționalități care ar putea bloca iremediabil sistemul. Generația noastră, a „optzeciștilor“, este depozitara unei experiențe unice. Cunoaștem „vechea“ metodologie de pregătire dar am mai câștigat (adesea prin eforturi personale) înțelegerea temeinică a altor forme posibile de pregătire. Am putut identifica unele dintre greșelile actualului sistem și credem că stă în puterea noastră și face parte din datoria noastră să le corectăm. Aceste îndreptări nu vor aduce niciodată atingere adevăraților Maeștri a căror contribuție va fi întotdeauna necesară. Însă, din res-

pect pentru înalta lor capacitate trebuie să le oferim un cadru mai apt să le cuprindă și reflecte măiestria, și de aceea considerăm că restructurarea sistemului de pregătire aferent acestei profesii este de dorit. Însă, doar în măsura în care putem oferi o îmbunătățire reală a procesului educațional. Dacă nu,...nu!

ABSTRACT

The mediaeval mark of the actual training process, based on the Master-Pupil relationship is enhanced. The improvement proposals are focused on the enlargement of the student "rises", the setting-up of some solid teachers-corpus with appropriate instruction methodology and on the necessity to assert a critic-history of the discipline and a professional-attitude courses. The real Master must be spared now in a modern context.